

בענין זורק

א. הקדמה

איתא בגמ' ר"פ הזורק שבת צו. הזורק מרשות לרשות חייב ...
ובגמ' דהוי תולדה דהוצאה. וכדי להבין תולדה דזורק, דלכא' הוי הוצאה
ע"י כחו, צריך לע' בגדר כחו בשאר ענינים. מצינו בב"ק יז: דחצי נזק
צורות תלוי אי כחו כגופו הוי אב או תולדה. וכן עי' שם כא: לענין אשו
משום חצו, ובנמוק"י, ב"ב כב: לענין גיריה דיליה, סנהד' עז: לענין חיוב
משום רציחה, מכות ח. לענין חיוב גלות, וחולין לא: לענין כח גברא
לנט"י. מכל הנ"ל חזינן דכחו כגופו לכמה וכמה ענינים, ואפי' לגבי
רציחה, וא"כ למה כאן הוי תולדה בלבד?

לתוס' ב. ד"ה פשט הוצאה מכיון דהוי מלאכה גרועה, בעי לימוד
לכל פרט ופרט, ואף התולדות צ"ל במשכן. לפי"ז נהפוך הקערה על פיה –
אדרבה איפה הוה זורק במשכן ליחשב תולדה?

ב. מקור במשכן

ע' בסוגיא צו: דמסיקה דזורק ד"א לא הוה במשכן וחייב רק
משום הלל"מ. והתוס' שם חוזרים על שיטתם דהוצאה דהוי מלאכה
גרועה בעי לימוד לכל פרט ופרט, ולכן בעי מקור לזורק ד"א, אף דאיכא
סברא ד"מה לי ע"י הוצאה ומה לי ע"י זריקה. והק' האחרונים, א"כ מנ"ל
זורק מרשות לרשות? וכתב המהרש"ל דע"פ סברא אף זורק מרשות

לרשות הוה במשכן כמו הוצאה. ובמהר"ם כתב דנלמד מהוצאה מסברא פשוטה.¹

וע' תוס' ו. ד"ה המושיט דזורק ומושיט מרשות לרשות, אף דרך צידי רה"ר, ילפי' ממשכן. והק' על זה רע"א הלא לא מצינו זורק כלל במשכן? וכן הק' על דברי רש"י ח. (ד"ה רחבה ו') דבמשכן היו זורקין מחטיהן ולא רשויות, וכן עי' רש"י צו. (ד"ה פטור) שקרשים לא היו זורקין מרה"י לרה"י מחמת כובדן, דמשמע דהוה זורק במשכן, אבל לא מרה"י לרה"י, ולא זריקת רשויות. ותמה רע"א מנ"ל? ות' הרש"ש דצ"ל דלפי רש"י והתוס' זריקה מרשות לרשות הוה במשכן, ומסק' הגמ' צו: דרק זורק ד"א ברה"ר לא הוה במשכן.

אם נצדד כדעת רע"א והמהר"ם דלזורק ליכא מקור בפנ"ע במשכן ונלמד מהוצאה, א"כ זורק שונה משאר תולדות, ונצטרך לומר דהוי מעין האב לגמרי. וזו היא דעת המאירי ר"פ הזורק שכתב "זריקה תולדת הוצאה ... וא"כ כשזורק מרה"י לרה"ר הרי"ז הוצאה ... ומרה"י לרה"ר ... הכנסה ... ומ"מ לא הוי אב דלא מצינו זריקה במשכן ... וגמרה דהוי תולדה דהוצאה." יבואר עפי"ז לש' הגמ' צו: במי שזורק מרה"י לרה"ר וד"א ברה"ר דהוי אב ותולדה לרבי דאית ליה קלוטה כמי שהונחה, אף דמיירי בזורק דהוי תולדה ממ"נ. והביאור כהנ"ל דלא הוי תולדה לגמרי, דבשאר תולדות איכא גריעותא אף בתוצאה, וכאן החילוק רק באופן המעשה. [ע' דבר"מ א:ג ומשאת משה סוף סי' ד' דרק הפעולה נשתנה ולא הנעשית (ולכו"ע לא מחייב אתולדה דזורק במקום אב דהוצאה)]. וע' בראשונים במשנה עג. דלא הק' למנות זורק בכלל האבות (כמו שהק' מירוש' ממושיט, וד"א ברה"ר), והביאור כהנ"ל דזורק הוי רק אופן אחר של הוצאה.

¹ ע' בס' שלמי יוסף בהערות על הדרג דנלמד מההל"מ מזורק ד"א.

ג. שיטת רש"י

כתב רש"י צו: "מכדי זריקה תולדה דהוצאה ע"כ תולדה היא דלא נמנית באבות מלאכות ותולדה דהוצאה כו. שאין לך לתתה תולדת אב אחר דמעין הוצאה ...". ומשמע דרש"י ס"ל דה"א שזורק תהוי אב בפנ"ע, וכן ברש"י ח. דזריקת רשויות לא הוי במשכן, ורש"י צו. דלא היו זורקין מרה"י לרה"י. מבואר דלרש"י זורק הוי מחייב בפנ"ע ואיכא מקור בפנ"ע במשכן. אבל לפי"ז צ"ע מ"ש בענין הוצאה דלא אמרי' כחו כגופו כבשאר מילי?

ד. חסרון ב"אל יצא איש ממקומו"

הגמ' בעירובין יז: מביאה האי קרא כא' מהמקורות למלאכת הוצאה. ע' פנ"י ר"פ הזורק דרצה לבאר אמאי עניני הוצאה נשנו בתחלת המסכתא ושוב בפ' הזורק, וכת' דשאני זורק ומושיט מהוצאה רגילה דאינו בכלל "אל יצא איש ממקומו", ולכן בעי קרא ד"ויעבירו קול במחנה ..." ואף דבמשנה ב. העני ועשיר ג"כ נשארים במקומם, אולי י"ל דאף ע"י העברת ידיים נכלל ב"אל יצא איש ממקומו".²

וא"כ דחידוש דזורק משום דנשאר במקומו, תהא נכלל עם מושיט, דג"כ נשאר במקומו. לכן כתבו התוס' ד. ד"ה לר"ע ותוס' הרא"ש שם דר"ע יליף זורק ממושיט (בר"פ הזורק לחייב מרה"י לרה"י דרך רה"י), אף דליכא מקור במשכן, משום דדומה טפי אהדדי משאר תולדות.³ ואף הרמב"ם (יב:י) כולל זורק ומושיט בחדא הל' דהוו תולדות דהוצאה, ומסתמא משום דדמיין אהדדי. ופליגי המ"מ ורע"א אי אף בעני ועשיר

² וכבר הרגיש בזה הפנ"י וכת' לת' דמהתם יכול לומר דהוי הלל"מ, אבל לא זכיתי להבין דב' הק'.

³ ע' חת"ס (מט:, צו.) דה"א דזורק תולדה דמושיט.

דמשנה ב. הוי תולדה, או רק במושיט מרה"י לרה"י. ורע"א קשה מגמ' ב: דכתבו דבמס' שבועות לא הביאה דיני הכנסה דעני ועשיר משום ד"באבות קמיירי ... בתולדות לא קמיירי" דלפי"ז מבואר דהוצאה דעני ודעשיר הוי אב וקשה על המ"מ ופשטות שיטת הרמב"ם דמושיט מרשות לרשות הוי תולדה בלבד. וי"ל או דמושיט מרשות לרשות הוי תולדה כמו זורק דרק הפעולה נשתנה כהנ"ל וכעין האב או שאני מעביר בידים ממושיט.⁴

ה. ליכא העברה תוך הרשות כלל - רק עקירה והנחה

כתבו התוס' ב. דזורק אינו במשנה "דבזורק לא קמיירי" (אף דמיירי במושיט⁵). הרי חזינן דחלוק זורק אף ממושיט. וגוף הענין דחכמ' דר"ע (ר"פ הזורק) לא ילפי' זורק ממושיט לחייב מרה"י לרה"י באמת מ"ש? וי"ל דשאני זורק דליכא העברה כלל, רק עקירה והנחה, דבאמצע הילוכו הרי הוא בתוך האויר ואינו שייך לקרקעית הרשות. ויש להביא כמה ראיות לרעיון זה.

א. הרשב"א ד. מק' אתוס' ב. ד"ה שבועות, ותוס' עירובין לג. ד"ה והא דלדעת התוס' דחייב משום מעביר מרה"י לרה"י נילף זורק ממעביר ולא רק ממושיט. וי"ל דשאני זורק ומושיט למעלה מקרקע רה"ר דליכא שייכות לרה"ר כ"כ, משא"כ מעביר דעומד ע"ג קרקע וחייב טפי מחמת שייכות לרה"ר שבין ב' רה"י.⁶

ב. י"ל דהא דחכמים לא ילפי זורק ממושיט היינו משום דבזורק

⁴ ע' ח: מעבירו דרך עליו ברש"י ובתוס' בענין העברה ע"י ידיו, וכן תוס' הרא"ש ה. בסוגיא דב' כוחות באדם א'.

⁵ אם לא נאמר דעני ועשיר הוי כמעביר בידים.

⁶ ולכאו' דוקא מאותו טעם הרשב"א ודעימיה פוטרין כמעביר מרה"י לרה"י, אף דשייך לחייבו במושיט וזורק, משום דשאני מעביר דשייכותו לרה"ר מבטל הצירוף בין ב' רה"י.

ליכא שום שייכות לרשות הרבים שבאמצע.⁷

ג. המאירי צו. כותב דבמעביר ד"א ברה"ר לא בעי שהעקירה וההנחה יהיו ברה"ר ומחדש עוד דחייב בזורק מרה"י לרה"י היכא דאיכא ד"א ביניהם. התוצאות חיים (סי' ג') מחלק בין מעביר וזורק, דאף דרש"י (סוכה מג.) ג"כ סובר דהעברת ד"א ברה"ר לא בעי עקירה והנחה ברה"ר, מ"מ פוטר בזורק מרה"י לרה"י, אף דאיכא ד"א ברה"ר ביניהם. והחילוק פשוט דבזורק ליכא העברה כלל, ובזורק מרה"י לרה"י לא נחשב כלל דנכנס לרה"ר. ולכאור הדברים מוכרחין כחילוק הנ"ל דבכל רה"ר איכא ט"ז אמה, ואמאי פוטרין הזורק מרה"י לרה"י בב' דיוטות. למה לא נחייבו מדין ד"א ברה"ר? ודברי המאירי מאד מתמיהים.⁸ וי"ל דהמאירי לשיטתו דזורק ממש כהוצאה, ומעין האב.

ד. איתא בגמ' צו: דהזורק ד"א ברה"ר ורה"י באמצע חייב דרשויות מצטרפות. וצ"ע למה נקטה דוקא זורק.⁹ ואולי י"ל דרק בזורק רואין כאילו לא נכנס לתוך רה"י כלל, ויכול לצרף ב' צידי רה"ר. [אבל ד"ז נגד הראשונים שכתבו דהדין כן אף במעביר].

ה. הגמ' פ. דנה אי תוך ג' בעי הנחה ע"ג משהו, ומחלקת בין זורק ומעביר. רש"י מפ' משום דבמעביר החפץ הוא בידו וי"ל לדעתו דזה גופא נחשב כהנחה ע"ג משהו. אבל תוס' עירובין צח: (ד"ה נימא) מחלקים דרק אם בא מלמעלה מג' בעי הנחה ע"ג משהו. החזו"א (סב: כג)

⁷ ע' תוס' ו. ד"ה המושיט וברשב"א שם.

⁸ בפרט לשיטת המאירי ג: דשאני העברת ד"א דכל מעשה הליכה בכלל המחייב, ולא רק ההנחה, ככהוצאה מרשות לרשות ע"ש.

⁹ המאירי כת' דהדין הוא בזורק וכ"ש במעביר וי"ל דה"א דיפטר דבשעת זריקה א"א לצרפו לצד ב' של רה"ר, משא"כ במעביר דהוא עדיין יכול לצרף צד ב' של רה"ר ע"י מעשיו. עי' רמב"ם (יג:יז) שכתב הדין במעביר, ועי' באור"ש שם שכתב דהיה ה"א דזה דוקא זורק כיון דא"א לאהדוריה (כמו שמצינו בקב. לגבי נזכר באמצע).

מסביר דדברי התוס' דכל שבא מלמעלה מג"ט נחשב כזורק, ומאידך כל שנשאר תוך ג"ט נחשב כמעביר, דתלויים ביחס לקרקע.

ו. הר"ח בדף ה. בסוגיא דב' כחות באדם א', בזורק והוא עצמו רץ אחריו וקבלו, כותב דצד לפטור משום דנשאר ע"ג. אבל הק' האחרונים (אבי עזרי, זכרון שמואל ועוד) מ"ש מסוגיא (ג.) דמסיקה דעקירה והנחת גופו הוי עקירה והנחה, אף דג"כ נשאר עליו (דלא כהו"א לפי הבנת רע"א). וצ"ל דשאני זורק ממעביר, דבמעביר, עצם ההעברה (בפרט ע"י עקירת גופו) מדגישה השינוי מקום, משא"כ בזורק. [ונדון בזה יותר בהמשך.]

ז. בגמ' צו: וברשב"א שם משמע דאף דידע' מעביר ד"א ברה"ר, וידע'י זורק מרשות לרשות, מ"מ בעי מנ"ל זורק ד"א. אלמא דזורק אינו ממש מעביר, דשייך לחלק ביניהם. ואולי יש להסביר דההו"א לחלק לגבי ד"א ברה"ר היא משום דליכא העברה כ"כ בזורק, אלא שינוי רשות, וליכא כ"כ שינוי רשות בד"א ברה"ר.¹⁰

יחס להוצאה

הבאנו כמה ראיות דליכא העברה בזריקה, וצריך לדון בחשיבות המעשה העברה בהוצאה, מלבד העקירה וההנחה. דע' ריטב"א צב. דממשא בני קהת ילפי' חידוש דחייב אף במוט התלוי באויר, ובריטב"א ה. ילפי' זורק למעלה מי' ממעביר ממשא בני קהת, ובריטב"א עירובין לג. בשם הר"מ בר שניאור דכל שע"ג אדם חשיב כמונח במקום רגליו. וכל הנ"ל תלוי אם החידוש דמשא בני קהת הוא דאף זה נחשב כמונח במקום רגליו בקרקע, או דחייב אף דהוי למעלה מי' בשעת העברה. וע' ברשב"א ה. שדן אם החידוש דמשא בני קהת הוא דחייב בהנחה למעלה מי', או

¹⁰ ע"ע ס' שלמי יוסף סי' שכ"ה מאת הר' אברהם צבי שטרן.

דהחידוש הוא לגבי עצם ההעברה בחפץ למעלה מי'. ואם נימא דבעי חידוש אף לגבי עצם העברה י"ל דחייב רק משום דבטל לאדם, וד"ז אינו שייך כלל בזורק.¹¹ אבל אם נימא דאפשר לחייבו אף דעצם ההעברה למעלה מי' (וליא שום חידוש בזה), א"כ י"ל דזורק ומעביר דומין.

אי גדר זורק שאני לר"ע דאית ליה קלוטה

אף דהבאנו כמה ראיות דליכא העברה כ"כ חשובה בזורק, צ"ע אם ד"ז מוסכם לכו"ע, דאולי תלוי במח' ר"ע וחכמ' לגבי קלוטה כמי שהונחה. דלכאור' לשיטת ר"ע דקלוטה כמי שהונחה, ג"כ איכא העברה תוך הרשות. ואולי אף לחכמ', דליכא קלוטה, שייך לומר דאיכא העברה תוך הרשות. דיש לחקור בטעם דחכמים לית להו קלוטה אי חולקים על היסוד לגמרי, או רק דא"א לחייבו משום הנחה כזו. דע' ירושלמ' (יא: א: וגיטין ז: ג) "דקלוטה כמונח מאליו",¹² וכע"ז בריטב"א (גיטין עז:) דחכמ' פוטרין רק משום חסרון דמלאכת מחשבת. הרי מפורש דאף חכמים ס"ל דקלוטה אבל פוטרין מ"מ. וכן יש לדון בספקת הגמ' (פ.ק.) אי תוך ג' בעי הנחה ע"ג משהו, ובפרט לתוס' (צב. ד"ה התם) דאמרי' קלוטה תוך ג' "דתוך י' לר"ע כתוך ג' לחכמ' ולפי"ז ג"כ י"ל דשייך קלוטה לחכמ'.

יחס קלוטה למהלך כעומד

הרמב"ם (יד:טו) כותב "המוציא מרה"י לרה"ר ועבר על מקו"פ ... חייב שהמהלך אינו כעומד ... ואצ"ל בזורק ... הרי לרמב"ם מהלך כעומד הוי כמו בכלל מאתיים מנה דקלוטה כמי שהונחה. ומאידך תוס' "

¹¹ ע' חזו"א (סב:יט:א).

¹² ולכן לחכמ' א"א לומר קלוטה בשבת, משום דכתי' "לא תעשה מלאכה ...", אף דס"ל קלוטה בגיטין.

ד: ד"ה דאמרינן) מק' לר"ע האיך שייך זורק ד"א ברה"ר תהוי כמונח תוך ד"א (ולא כת' האיך שייך ד"א בכלל) - משמע דשייך קלוטה בלי מהלך כעומד, דאל"כ אי קלוטה כהונחה כ"ש מהלך כעומד. ומדלא הק' כן, חזינן דמהלך כעומד וקלוטה הוו ב' ענינים.

וע' עוד בגמ' ו. "דמודה בן עזאי בזורק". התו"י מסביר החילוק דשאני עמידה דהוי כמונח ממש¹³ (ולא רק הפסק דמקום פטור). פשוט החילוק תלוי בדרגת שייכות למקו"פ כדי להפסיק דמהלך קשור טפי למקו"פ כשמהלך בתוכו (דאל"כ ליכא למהלך כעומד שום שייכות לקלוטה דנצטרך למימר דמודה בן עזאי בזורק. וע' במרומי שדה שם דמסביר הו"א דפותר בן עזאי אף בזורק משום דנלמד לגמרי ממוציא).

ו. מעשיו נגמרו בשעת זריקה

א. איתא בגמרא קב. "הזורק ונזכר מאחר שיצתה מידו ... פטור זרק לעשות חבורה בין באדם ובין בבהמה ונזכר עד שלא נעשית חבורה פטור זה הכלל כל חייבי חטאות אינן חייבין עד שתהא תחלתן וסופן שגגה."^{14 15} ובגמ' שם דלכו"ע אין ידיעה לח"ש בזורק דעדיין חדא שגגה ואין הידיעה בינתיים מחלק. ומפ' רש"י משום דיש בידו לעכבה. אף דלענין אין ידיעה לחצי שיעור ליכא כ"כ חידוש דאינו שייך בזורק כיון דלמעשה א"א לעכבה, ויש לדון אי זורק שאני בגדרו משום דא"א לעכבו מאחר שיצאה מידו. די"ל דעיקר גדר זורק דהמעשה נגמר בשעת זריקה,

¹³ כלש' רש"י כתובות לא: דכל פסיעה ופסיעה כהנחה.

¹⁴ וצ"ע אם זורק דהוצאה גדר אחר מזורק בחבורה, דלמה נמנה שניהם?

¹⁵ ע"ע רמב"ם שגגות (ב:א) דמביא פטור דתחלתו וסופו בשגגה רק במעביר (דלא כמסק' הגמ'), וע' בזה בחזון יחזקאל יא:יג ובמשאת משה (סי' לט).

והא דשייך פטור דתחלתו וסופו בשגגה הוי חידוש בהל' שגגות.¹⁶

ב. איתא בכתוב' לא. דפטור קלב"מ שייך בין עקירה והנחה, לדעה ראשונה בגמ' משום דעקירה צורך הנחה, ולדעה שניה רק בזורק משום דא"א לאהדוריה. אם נאמר דעקירה צורך הנחה משום דלמעשה א"א לעשות הנחה בלי עקירה מקודם (כשיטת' התוס' שם דדומה להגבאה צורך אכילה באכילת איסור, אף דכמובן אין ההגבאה כחלק מעצם המחייב), אין הסוגיא שייכת לגדר זורק, אלא לגדר מעשה לקלב"מ. אבל אם נאמר דגדר עקירה צורך הנחה משום דבעקירה מתחיל גוף האיסור (כלש' הרשב"א ורא"ה שם), יש לעיין בדעה שניה דלא פטרי' בקלב"מ אלא בזורק דא"א לאהדורי אם זה משום דרק בזורק אמרי' דכבר עבד כל האיסור, וכלשון השיטמ"ק (שם ד"ה והתוס' לא חלקו בזה) ד"כיון דלא מצי לאהדורי כאילו קדים אף ההנחה לחיוב ממון. לפי"ז י"ל דשאני יחס עקירה להנחה דזורק ממעביר כיון דהכל נעשית בשעת זריקה.¹⁷ אולם מרש"י דכותב דכיון דא"א לאהדורי הלכך סופו לקרוע שיראין, משמע דטעמא דא"א לאהדורי רק מקשר המעשה לחיוב ממון, ולא דשאני גדר זורק.¹⁸

ג. ע"ע במה שפליג רש"י והשי' לר"ן צט: בסוגיא דזרק דף במחיצה והנחה באין כאחת. לשי' לר"ן צריך שיהא מחיצה קיימת משעת

¹⁶ דחלק המחייב דקרובן חטאת תלוי בידיעת החטא - או הודע עליו חטאו. [ע' ס' שלמי יוסף ע"פ גמ' עב.]

¹⁷ וע' הגר"ש שקאפ כתובות (סי' ל"ג) במח' רשב"א ב"ק כא: ותלמידי הרשב"א שם אי שייך קלב"מ במזיק מאחר שזרק לעשות חבורה.

¹⁸ ובביאור הדבר ע' באריכות בשיטמ"ק (ד"ה אי נמי) שכתב "כיון דכבר התחיל להתחייב בנפשו כשמתחייב בתשלומין דבחיוב שבת תרתי בעינן עקירה והנחה הלכך פטור מן התשלומין ... דכיון דלא מצי לאהדורי ומשעת עקירה סופו לקרוע שיראין הלכך אגידא חיוב מיתה בהדי חיוב ממון ופטור ליה מיתה ... הלכך טעמא דלא מצי לאהדורי אטעמא דעקירה צורך הנחה סמוך".

זריקה, ולא רק בשעת הנחה כרש"י.¹⁹ חזינן דלשי' לר"ן א"א להתחייב בזורק א"כ כבר נחשב רה"י מתחלת הזריקה.²⁰

סוגיא דב' כחות, וב' כחות באדם א'

איתא בגמ' ה. "אמר ר' אילעי א"ר יוחנן עמד במקומו וקבל חייב, עקר ממקומו וקבל פטור ... בעי ר' יוחנן זרק חפץ ונעקר הוא וקבלו מהו מאי קמבעיא ליה אמר רב אדא בר אהבה ב' כחות באדם א' קמבעיא ליה ב' כחות באדם א' כאדם א' וחייב או"ד כב' בנ"א ופטור תיקו". ונודן בכל פרט בפנ"ע.

א. עמד במקומו וקבל

לכאור' פשוט דחייב, אבל מאידך צ"ע אי הוי כשנים שעשאוה ע"י קבלת השני. האם מיירי שנפל תוך ידו בלבד דהמקבל לא היה צריך לפעול כלל כדי לקבלו? וצ"ע אם הלה אינו מקבלו כדבעי ונופל לרצפה אם הזורק ג"כ חייב.

ע' ברשב"א ז. בנותן בצד יד חברו והלה סוגר ידו דחשיב כמעשה. ועי' בחת"ס ובק"נ דנחשב כשנים שעשאוה. [אבל ע' בספר מנחת

¹⁹ תורתו נתונה להרב יהודה וויליג והרב ארי זץ שהערו עיני בשיטה זו.

²⁰ וע' בגמ' קב. דאוגדו בידו פטור בזורק, לרש"י משום דאין כאן זריקה ... שלא תנוח, ולרמב"ם יג: משום דאין זה הנחה גמורה (וכע"ז במאירי, ונודן בדב' הר"ח בהמשך). והק' הרמ"ך ומעשה רקח שם דמ"ש מגמ' צב. דידו ברשות אחרת הוי הנחה היכא דידו תוך ג"ט אבל הלא עדיין אגוד. ות' במשאת משה ס' ב' דשאני מעביר דעשה הנחה ממש ולא אמרי' דאגוד, משא"כ בזורק דלא הניח ממש. כמוכח י"ל דיש לת' דשאני היכא דאוגדו בידו דהוי שיור במעשיו, וכן ת' מו"ר הרה"ג ר' מיכאל רוזנצווייג שליט"א.

אשר (סי' יד, כא) שמדייק ברשב"א להיפך דאף דהמקבל נחשב כעושה מעשה, מ"מ אינו פוטר הראשון משום שנים שעשאוה.^{21 22}

ב. בקפיצת ידים

יש להסתפק עוד היכא דהמקבל אינו עוקר ממקומו, אלא שקופץ ידיו כדי לקבלו. לרמב"ם (יג:יג-טו), לדעת המרבה"מ (דלא כל"מ) דחייב בנתכוון לכך, אף דהשני קלט, אף דלש' קלט הוי מעשה עקירה בסוגיא דקלט מי גשמים.²³ וצ"ע למה ד"ז לא נחשב כשנים שעשאוה.

ג. נעקר חברו וקבל

רש"י מבאר הא דפטור משום דליכא הנחה.

הרמב"ן והרשב"א דנים אם נעקר חברו ממקומו ועמד תחתיו וקבל. אפשר דתלוי אם כבר נעשית ההנחה בשעת זריקה, וא"כ יהיה פטור דהקבלה ע"י כח חברו ולא מכחו, או אם ההנחה רק כשנח וחייב דהוי כאילו המקבל רץ כדי לקבל מהמעבירו ברגליו, דודאי חייב דבשעת הנחה הלה עומד במקומו. ובר"ח כותב "לא נצטרפה (נצטרפה) מחשבתו וממילא בא לידו" וצ"ע אם אפשר דאה"נ דחייב בזה אם נתכוון.

ד. ב' כחות באדם א'

רש"י מבאר הצד לפוטרו דהוי כעין ב' שעשאוה דעקירה קמייתא

²¹ וע' תוס ג. אי מושיט כב' שעשאוה.

²² רקע כללית אי קבלה כמעשה: זבח' כה:- קבלת הדם, רמב"ם פרה ו:ח - חסרון בהויתן ע"י טהרה במטה המים לתוך הכלי, ריטב"א ע"ז עא.- הטיית כלי כדי לקבל נחשב מעשה הגבאה.

²³ צ"ע מה הדין אם המקבל קופץ במקומו.

בלי הנחה. [כע"ז ברמב"ן בגירס' הפוכה, וברמב"ם יג:טו "אין ההנחה גמורה עד שינוח החפץ במקום שהיה לו לנוח בשעת זריקה".] ונראה דלשיטת רש"י גדר זריקה הוי עקירה והנחה בשעת זריקה ולכן עדיף ע"י אחר, דאי ע"י עצמו לא נח מחמת זריקה ראשונה. ובטעם דלא הוי ב' שעשאוה י"ל:

א. דגדר זורק דומה לגדר מושיט דלירושלמי (ז:ב) חייב בב' שעשאוה.²⁴ וביארו הראשונים²⁵ משום דכך דרכו. וכבר הוכחנו דזורק דומה למושיט דאינו מעביר את החפץ וההנחה נעשית מרחוק ע"י זריקתו. ע"פ הנ"ל יבואר הא דזורק הוי תולדה בפנ"ע. ולרש"י צו: הו"א דהוי אב בפנ"ע דהוי מחייב בפנ"ע, ודרכו מוגדר בלעמ"צו. עוד ראייה דזהו הגדר לדעת רש"י מהא דכת' קב. דהחסרון באוגדו בידו הוא שלא תנוח. וע"ע לש' רש"י בנעקר ממקומו דפטור דלא קעביד הנחה, וכן ברש"י פ. בקלטו כלב דהוי חסרון בהנחה מכחו.

ב. דזהו חידוש דידו של אדם כמקום ד', ובפיה"מ כ' משום דבר פשוט ואחיזה, ואף דעושה מעשה קבלה עדיין לא נחשב כב' שעשאוה. [וי"ל כן אף בנפל לתוך ידו, דכח המקבל מחזיקו שלא יפול, ולכן לרמ' מהני כונתו אף דהלה פושט ידיו, וכעין ש' הרמב"ן ד. בגדר מחשבתו משוית מקום דהוי מעשה במקו"א.]

שיטת הר"ח

עד כאן עסקנו בשיטת רש"י, ועכשיו נעיין בדעת הר"ח שיש לו דרך אחרת לגמרי בגדר זורק.

²⁴ וע' תוס' ג. ד"ה בעשותה.

²⁵ ע' מאירי צו:.

הר"ח גורס הפוכה בסוגיא דזרק חפץ ורץ אחריו, וז"ל "כב' בני"א וחייב או"ד אפ"ה אדם א' לא נעקר ממקום זה והונח במקום אחר אלא מקום העקירה מקום ההנחה ... " (ובתוס' ד"ה כאילו מימינו לשמאלו). אף דכבר דברנו קצת בשיטה זו, והקשינו מסוגיא דעקירת גופו דהלא חייב אף דנשאר עליו, מ"מ נחזור לזה ונעמיק יותר. התוס' הרא"ש מק' דמנ"ל דפטור מימינו לשמאלו, ובפרט בזורק. וצ"ב במאי פליגי.

וכדי להבין דעת הר"ח נביא כמה מלש' בסוגיות אחרות.

א. בעמד חברו וקבל (ה:) כותב "חייב ... נעשית מחשבתו".

ב. בעקר חברו וקבל (ה:) כותב "לא נצטרפה (נצטרחה) מחשבתו וממילא בא לידו". וצ"ע אם אפשר דחייב אם נתכוון לכך. (ומסתמא תלוי בגירס').

ג. בדף צז. כותב "נתברר לנו מפסקא קמא כי הזורק מרה"ר לנוח ברה"י אם מרה"ר לנוח ברה"י ונעשית מחשבתו חייב".

ד. בדף צז: כותב "ר' יהודה סבר ... קלטתו רה"ר כאילו נחה שם ונעשית מחשבתו ... ורבנן סברי לא אמרי קלוטה ... וכיון שלא נעשית מחשבתו פטור לגמרי".

ה. עוד כותב שם "אי להכי קבעי לה להכא לא קבעי ... דהא לא מחייב אלא על מחשבתו ... כר' יוחנן במפנה חפצים מזוית לזוית ונמלך להוציאן".²⁶

²⁶ מהא דמדמה לדינא דר' יוחנן במוציא, אולי סובר כדמשמע במאירי ד. דאינו חייב אפי' במוציא אא"כ נעשית מחשבתו של עקירה ראשונה לנוח ברשות אחרת, וכן מצאתי בר"ח ה: "הא דא"ר יוחנן המתכווין לפנות חפצים מזוית לזוית ונמלך עליהן והוציאן פטור ... שלא היתה עקירה בכוונה להוציאן לחוץ במקום חיוב אלא לזוית שאין חיוב." משמע דאף דבעי כונה שתנוח ברשות חיוב, מ"מ אין צריך כונה בשעת עקירה למקום

ו. בדף צט: כותב "אם הגביה חפץ מרה"ר ולא הגביה למעלה מי' אלא לאלתר כיון שהגיע ליי"ט הניחו ע"ג העמוד חייב. אבל אם זרקו למעלה מי' מעקם כשהוא ברה"ר ויש במחשבתו שאם יפול ינוח ברה"י אלא שבזריקתו יצא ברה"ר למקום פטור שהוא האויר ואח"כ חזר ונפל ונח ברה"י."

ז. בדף ק. כותב "אם נתכוין לזרוק למעלה מי' ... ואם נתכוין לזרוק למטה מי' (הוספה מלש' המשנה)."

ח. בדף ק: כותב "זרק במקום מדרון שאין דרכו לנוח שם ... אם נח במקום מחשבתו ואח"כ נתגלגל ... חייב."

ט. בדף קב. כותב "ללכתא ומתנא ... פ' קנה שכזרקנו לא יאבד אלא מושך בחוט ונמשך אחריו."

מכל ראיות אלו מוכח שכל לשונותיו עולין לקנה א', ונראה דלר"ח עיקר מחייב דזורק הוי דנאבד ממנו בשעת זריקה ולכן חייב רק בנעשית מחשבתו (בלש' נפעל) - דהזורק אינו המניח דאי מניחו ממש פשיטא דקיים מחשבתו. ובגדר זה יש להוסיף ביאור בהא דפוטר בזורק ורץ אחריו משום דהוי כזורק מימינו לשמאלו דלא נאבד ממנו כלל, וכעין לכתא ומתנא. [דלא כתוס' הרא"ש שדעתו לחלק אי בטל עליו, ולכן בזורק דאינו בטל עליו שייך לחייבו אף דעומד במקומו והחפץ עובר מימינו לשמאלו.]

מסויימת תוך הרשות, אלא שיהא ברשות חיוב, אבל בזורק צריך מחשבתו לכל פרט ופרט.

ובדינא דר' יוחנן משמע דפליג אשיטת רש"י ר"פ המצניע (צ: ד"ה אמר אביי) דמשמע דחייב כיון דדעתו להוציא מביית זה, אף בדעתו להניחו בביית אחר, וחייב כיון דהניחו ברה"ר.

כמובן, ע"פ יסוד הנ"ל יתורץ קושית האחרונים מסוגיא דעקירת גופו - דרק בזורק בעי שתהא נאבד מידי בשעת זריקה, דזהו גדרו - משא"כ במעביר.

ואולי עפי"ז שייך לחייבו במתכוין שהלה תעקר ותקבל, דהוא זרק לגמרי ועשה כל המעשה ונעשית מחשבתו, ולכן ליכא חסרון דשנים שעשאוה.²⁷ וי"ל דמשום האי טעמא זורק הוי תולדה (ולא אב), משום דהוי מחייב בפנ"ע או מחמת חסרון ביחסו להנחה או מחסרון שמירה, דנאבד ממנו.²⁸ [ע' צב: בענין שמירה מעולה ופחותה.] ועי' גמ' קב. בהוציאה בפיו דמשמע דבעי מקום אף להוצאה.

וע' בדב' הר"ח צו: דמעביר ד"א ברה"ר גמרא גמירי לה ... זורק ד"א נמי גמרי לה, "דמשמע דבעי הלל"מ מיוחדת כדי לחייב בזורק ד"א, ואינו כהעברת ד"א ע"י זריקה, אלא גדר בפנ"ע.²⁹

איתא בירושלמי ר"פ הזורק קרשים אין נזרקין מחמת קדושתן. ורש"י צו. כותב דאינן נזרקין מחמת כובדן.³⁰ וי"ל דרש"י לשיטתו דזריקה אינו אבוד - אלא תחלת הנחה - והחסרון במחמת כובדן דא"א לשלוט על חפץ כ"כ לעשות זריקה והנחה במק"א בבת אחת. וכן ע' רש"י ח. דפטור בכורות שלא היו זורקין רשויות, וי"ל דזה מההוא טעמא. וע' תו"י דמק' ארש"י מארון ומזבחות, ובחשק שלמה מתרץ דשאני זורק. [וע' תוצאות חיים סי' טו.] וי"ל דפליגי אי זורק הוי גדר א' עם מעביר. וע' רש"י ג: ובאו"ש (יב:י) דיכול לצרף זורק ומעביר כדי להתחייב.

²⁷ ע' במקור הלכה (סי' כג-כה), והערות לרמב"ן ה. מאת הר' משה הרש"ל זצ"ל.

²⁸ וע"ע בהא דנזרק בדרך כלל הוי חסרון בשמירה (ונאבד קצת) גיט' סה. - צרור וזורקו ... אגוז ונוטלו, עירובין צח. - כתבי קודש אין נזרקין, ברכות נ: - אין זורקין פת ואוכלין, מגילה כו. תשמישי מצוה נזרקין.

²⁹ וד"ז דלא כמשמעות הרשב"א שם. ותודתי למו"ר הגה"ר רוזנצווייג שהעיר לי בזה.

³⁰ ע' במרומי שדה ובבן אריה.

עוד השלכות אי מיחסים ההנחה לזורק

א. בתוס' צט: יש הו"א לפטור משום כח כחו היכא דהחפץ מתחיל ליפול במקום פטור.

ב. בגמ' קא: איתא דכחו בכרמלית לא גזרו אף דלא אמרו כן בכל זורק, מ"מ אי זורק ממש כאילו עשה בידים קשה לחלק כן אף בכרמלית.³¹

ג. תוס' הרא"ש כתובות לא. כתב אין מחייבין מיתה בזורק גניבותך לחצרי ותקנה לי חצרי בשבת שהוא לא נתכוון אלא להקנות הגניבה ואפי' קלטתו רוח ולא מטא לארעא אינו חושש, ואינו חייב משום שבת עד שיתכוון שתנוח בחצר והוי כאילו נתכוין לזרוק ב' והלך ד' ... דפטור. וד"ז הוי חידוש עצום דהלא לכה"פ תהוי פסי"ר ואף אם נאמר דהוי פסי"ר דלא ניח"ל, מ"מ הלא עדיף מפסיק רישא דהלא ממש זורק שם בידים, ופסי"ר רק בעושה דבר א' ודבר שני נעשית ממילא דרך אגב? אם לא נאמר כהנ"ל כדעת הר"ח דבזורק אינו ממש כמעשה הנחה דידיה, אלא דחייב מחמת מחשבתו שתהא מונח שם.

ז. סיכום

כדי לסכם נראה דיש להבין תולדה דזורק בג' אופנים: או כהמאירי דבעצם הוי הוצאה רק בדרך זריקה, או כדעת רש"י דזורק הוי עקירה והנחה בשעת זריקה, או כדעת הר"ח דהמחייב בזורק הוא דמעשיו נגמרו ונאבד מידו בשעת זריקה, בתנאי שנתקיים מחשבתו ותנוח במקום שחישב עליו מתחלה.

³¹ קא. באחזתו הרוח, ובמאירי. דאף אם נאמר דזורק נחשב כמעשיו, מ"מ היכא דאחזתו הרוח יש לומר דנעתק ממנו ונחשב מעשה הרוח, ואכמ"ל.